

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА IV СВЕСКА IV

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК :

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1898.

Д Р У Д

КРИЖЕВИНИ ЈИСТ

ДРЖАВА

ТОРСКИ ВЛАСНИК

ТОДНА И ОБСОНА И

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ИНИЈАНА И КИТУНИ

РЕТНРЕ

В. И. ДРЖАВА ШТАМПАРИЈА

1898

ЊЕГОВОМ ВИСОЧАНСТВУ
ЦРНОГОРСКОМ КЊАЗУ - НАШЉЕДНИКУ

Д А Н И Л У

Великога Оца о, велики Сине,
Поносе и дико Црногорског ст'јења,
Надо и животу будућности л'јепе
И свијетла круно новог покољена —

Нек Те небо чува!... Нек Ти живот слади,
Да наставиш дјела великих Предака,
Да оросиш цвјеће Црногорске Славе,
Да процвјета с' нова над гробљем јунака!

А оданост рода и Црногораца
Нек Ти буде урес најмилије среће,
Да под моћном руком Свемогуће силе
Дигнете се небу, — у висине веће?...

1898 г.

Богдан Брајишник.

ЈОВАН СУНДЕЧИЋ

од Уредника.

У првим редовима оних неустрашивих хероја, који измученом Српству бијаху челичне вође за очување народносне самосвијести и јединства, будни стражари вијековних права свог народа, самобитног у духу и равноправног у човјечанству, — као звијезда водиља блиста се име омиљеног нам старца, Србина Имочанина, проте-пјесника, Јована Сундечића.

Пуних пет деценијама прозујало је од оног доба, кад га је Провиђење послало на нашу сиромашну српску њиву, да, као Апостол-патеник, сије сјемена љубави братинства и слоге у свој Српско-Хрватски народ и кроз све то вријеме Сундечић је смјелим погледом, у ком гори свијетли оган, надахнућа и самопожртвовања, као гвоздени стубац остао: сталан, непоколебив, у оном истом карактеру, који му је створила и улила сама мајка природа, индивидуалном карактеру, што га не крши притисак околности, не стварају мијене времена, већ се њим рађа и он одма у почетку показује у маштабу, шта ће с њим бити у будуће.

На сцену јавнога рада Сундечић нам се јавља оне бурне 1848 године, када челичном вољом, јаком душевном силом, а звучном лиром поче будити успаване духове, јер добро знаваше, да је у духу прави живот, он даје слободу, не ломи, не дијели животне форме, већ их скупља, зиђе у начелима љубави и правде, у хармонији заједничких унутрашњих сила.

Дух савезат' ништа кадро није,
Кад га љубав, кад га слава грије,
Но се хитро отискује летом
К оном брду високом и светом.
На који се рајске виле купе,
Да сатару хуре мисли глупе.⁴

И само високи дух, свестрано знање и јак опит пјесников могли су стати на бранику те високе идеје — буђења духа и јединства народњег — а с тим је скопчато било и велико наравствено страдање, посред најбурнијих валова, који га са свију страна немилосно заплускиваху, а он посред њих, као каква осамљена литица, стоји, изнио им је прса српска, па се с њима бори :

Кланац је до кланца,
Пун засједа кобних,
А шанац до шанца,
Пун душмана злобних:
Јунак дига' чело,
Па неће да лута —
Напр'јед ступа смјело,
Крчећ' себи пута.

Духовна сила његове пјесничке проповиједи, одлучност служити олтару и истини с дубоком вјером у праведност велике учитељске мисије, коју је на себе узео — одазвало се на све Словенство, а посебно на братимски Српско-Хрватски народ, којег дијели вјера, а срушава крв. Све нам је то Србин старина пјесник радио с високим узбуђењем ума и срца, провијаног духом љубави, слоге и правде, непрестано дошљедан својој узвишеној идеји, без задиривања у личне осјећаје, те су се са њим душевно сјединили не само Срби већ и свјеснији Хрвати и узели га за правог заштитника чисте народне мисли. Матица Хрватска, из признања к његовом стварном народном раду, издаје му најодабранији низ производа његовог генија, а ево како чувени њихов пјесник, Хуго Бадалић, о њему говори :

„Али је истина, да ни хрватска, ни српска књига не познаје писца, који би тако постојано, тако интензивно и с толиким жаром све душе своје бранио и утврђивао наше јединство, као што чини Јован Сундечић готово у сваком ретку своје појезије. Можемо се не слагати ма у чему: у томе ћемо бити као један човјек, да је он свим животом и радом својим прави апостол слоге хрватске и српске. па, ако га ишта на овоме свијету може утјешити за оне јаде, што их је због таквога рада у више згода доживио, развеселити ће га признање, којим „Матица Хрватска“ по овому издању чини почаст себи, цијеломе народу и заслужному пјеснику“.

„Амо, браћо, с Драве до Балкана,
Са Дунава до јадранског жала,
Којима је судба нам'јенила:

Живот и смрт, славу и невољу

Наше бједе у прастарих доба —
Јест неслога проклета од Бога.

Ово је вапај старца пјесника, који се излио из његових родољубивих груди, чим нам свом силом свог осјећања каже, да се човјек дужан придружити својој народносној заједници, пружити руку колу братимском — ту му је чврсти корјен његове силе.

Ја бих дужан био говорити својим драгим читаоцима о неизбројним заслугама дичног старца свећеника на пољу јавног рада, пољу цркве и школе, али о томе се доста говорило, то је мање више познато. Напоменућу само то, да је, поред највећих разноликих неприлика, као прави челик борац, јуначки одржао небројено мегдана у политичкој борби за народна права, нарочито у новијем добу, када се појавио бијаше у неких вандалски дух рушења народног јединства и савремене наше културе: бура се бијаше навילה, али сунце из огњених валова просу сјајне луче на земљу, на поклич пјесников:

НАСТАВНИЦИ

Појезија је пуна њежних лирско-дидактичких рефлексива; где се сакривеније углиће срца с пуно племенитих ганутних сјемења, где се уздиже, строга је, па загрми као гром из ведра неба, а сва је провијана духом слоге и љубави, идејом и родољубљем, живошћу фантазије и слатким хумором, да се не да љепше пожељети. — И пером и дјелом посветио је лијепи дио свог рада и живота нашем Ловћену и крвљу окупаном стијењу Црногорском, а био је искрени савјетник нашег сретног Књаза Господара, који га је као таквог вазда уз себе држао и награђивао.

Па ето сада, када васцијели православни свијет празнује Ускре свог Спаситеља, готово са свију страна словенства придружују се духовно и лично поштоваоци заслуга дичног Србина трудбеника, те оживљују, ускршавају у памети плодни и драгоцјени 50-тогодишњи рад његов, ловоровим вијенцем крунишу старачку главу и једногласно с нама кличу:

Слава ти, јуначки борче и љубимче среће и напретка свог народа!

Слава ти, узор учитељу: истрајности, поштења и науке!

Слава ти и вјечито признање међу нама, добри оче Јово!
 — слава ти!

ПОЗДРАВ СЛАВЉЕНИКУ
ПРИЛИКОМ 50-ТОГОДИШЊЕГ ЈУБИЛЕЈА.

У вјекове искушења,
У вјекове мука, крви;
Уз свој народ, српски народ —
Свештеник си био први.

Сву си судбу с њим дјелио,
Предначио славу брати,
Молећ' Бога неће ли му
Тешке патње олакшати.

Ко би мога' избројити
Оне вјечне дике наше,
Што у светој дужној служби
Сав свој живот роду даше?

И ти си нам примјер — дика...
Са оружјем нашег в'јека,
Златно перо, оштри мачу,
Па ти слава до вијека!...

Рисан, о Ускресу 1898.

Игуман Дионисије Миковић.

МЛАДИ ОСВЕТНИК

ЦРТИЦА ИЗ ЦРНОГОРСКО-ТУРСКОГА РАТА 1877 ГОД.

НАПИСАО **Новица Ј. Николић.**

Бијаше се спустила блага прољетња вече. Самотни шумски предјео са мирисом разна цвијећа на задњи поздрав птичије пјесме остаде миран у својој тишини. Попци и ситни цикавци бијашу узаврели из зеленкастог власатог бусења горскијех каменитијех узбрдица. По дубравама бијашу заостали праменови магле иза кише, која је тог дана јако падала. Криви мјесец, који се већ примицаше заходу, својом блиједом свјетлошћу обасјаваше осамљене дубраве, које у магли изгледаху као растурена језерца, а звијезде спокојно трептијашу. По шумама ћарлијао је вечерњи лахорић, који је несташно крунио бисерне капљице са широког грања и издавао неки тајанствени жамор, те кроз дубину шумску причињаваше, да негдје у даљини хуји ријека. Свјежина мирисава ваздуха неком милином подиваше груди, а плућа се осјећаху слаба, да приме у себи онолико ваздуха, колико желе.

Наш се логор бијаше десио на том предјелу при високој нагнутој литици. Баталион командира Б... није имао толико подесна земљишта, да му све чете буду заједно, па је свака напосе узела за ноћиште неке мале долинице и пропланке, али тако, да је свака стојала у вези. Наша је чета била прва по реду, с тога је и добила доста лијепо мјесто. Чим смо спустили торбице и струке, официр нареди, да свака десечарија има своју ватру, што би одмах готово. Сви засјели и стали да се гријемо и сушимо. По обичају наступи живи разговор и шала. На разне шаливе досјетке настаје и општи смијех. Весела момчадија бијаше донијела и гусле, које су Србину увијек будиле снагу и понос, смјелом горштаку не дале никада, да поклизне пред навалом азијатске хорде, и које су српски народ сачувале у тешкијем данима. Један, коме бијаше крупан и чист глас, загуђе и отпоче пјесму из Котара о сердару Цмиљанићу. Около гуслара створи се круг од војника, чија лица

и оружје освијетљиваше пламен гореће ватре. На другом огњишту, које окружаваше гомилица наоружанијех војника, један озбиљан средовјечан човјек, дугијех бркова, косматих прсију, широка чела и ватренијих очију причаше опширан ток битке на Муратовици, и како му је у том боју погинуо синовац Микоња Р..., који не остави код своје куће до мајку стару и тринајесто-годишњег брата Марка, који се у младеначком заносу зариче сваке године, да ће брата Микоњу осветити ма кад било, или погинути. Гуслар доврши пјесму и они задњи узвик једногласно одјекну са струном, а она гомилица разиђе се које куда по логору хвалећи Цмиљанића.

Између растуренијех војника према свјетлости огњева виђаше се неки мали окошти дјечко, огрнут у стручицу без реса. Иза раздртог му појаса свијетлијаше се јабука на некаквој жутој кумбури, која му с кука на кук са обадвије стране провириваше за читаву подланицу. Под њом изгледаше смијешан, дочим за одрасла била би удесна и складна. Корачао је право к ватри, гдје се још говорило о битци на Муратовици. Његов дјетињски израз лица бијаше сасвијем округан и суморан, и виђаше се, да му је душа прецупна некаквом тешком задаћом. Приступи и кад угледа свога стрица Јована Р..., оног средовјечног човјека, који још причаше, бјеше му тешко. Хтједе се вратити, али би доцкан, јер га опази Јован.

— Добро вече!

— Добра ти срећа! — Једногласно сви му се одаваше и нетремице гледаху у њега.

— Марко! Гле! Оклен ти ноћас амо? — Запита га Јован.

— Дошао сам, па ето! — И слегну раменима, а главу сагну.

— Право ми кажи, што си амо дошао? —

Он ућута, пљуцну преда се, поправи струку и погледа стрица.

— Могао си да не долазиш — настави Јован, — како си могао оставити мајку? Ко ће ти изјавити ону шаку оваца на испашу? Мало јој јада за Микоњом, но хоћеш зар и ти да ти нема стрва, је ли? — Него, тако ти Бог дао, сједи за вечерас овдје, а сјутра, чим сване, одмах да идеш кући. —

— Кући?! Зар ја кући? — А стрица погледа право у очи.

— А зашто не? —

— Ето тако... све ми се чини да ћу осветити....

— Кога? —

— Микоњу. — Сви се насмијаше.
 — А, ђаволе, привали, — рече неки ћосави Пивљанин. — Ти да осветиш?! Ти да посијечеш, а још сада заудараш пеленама?

— Ја, ја; него ћеш ти! — Узвикну Марко и криво га погледа као увријеђен у понос. Готов бијаше да се с њим и свади.

— Нека — рече му Јован — тако се не одговара људима.
 — А с кијем да се он руга? —

— Сјутра да идеш кући. —
 — Па лијепо. Оли га ти осветити, стрико Јоване? Ако велиш, да ћеш ми ту жељу испунити, ја ћу ићи. Оли ми дати ријеч?... Реци ми, Бога ми ћу ићи.

Јован се замисли. Тури руку у џеп, извади кутију и поче да савија цигар.

— Ја мислим да сам га и до сада осветио. Ево година дана од када је Микоња погинуо, и од тога доба три сам Турчина посјекао. А ево овијех поштенијех људи, па нека ми не даду лагати ако истину не кажем. —

Марко је ћутао. У толико други одобраваху Јованов говор, као свједоци посјеченијех Турака.

— Па добро! Ићи ћу. — У мутнијем дјетинскијем очима виђаху се сузе. Готов бијаше да заплаче. Нешто му се ражали за Микоњом....

— Тако, Бог ти дао. Сјутра да како. Па ако здраво будеш и кад порастеш, даћемо ти вељу пушку и нож, па ћеш десет убити за Микоњу. —

— Хоћемо заиста! — Сви једногласно завикаше.

— Его, па како год речете, ја пристајем. —

— Ја се нијесам преварио, он је добар, он ће сјутра поћи, да овесели мајку, која занаго већ и за њим кука. —

— Добар, одиста добар! — Прихватише сви.

Међу тијем Марко бијаше сио. Дубоко се бијаше замислио. Шараше прстом по пепелу, а гурнуо руком у један угарак, из којег искочише варнице. Мало поискриви главу и гледаше нетремице у ватру, посматрајући како се пламен повија, пуцкара и баца искре у висину. Спопале га неке мисли. Сјећао се свега, још кад је од шест година трчкарао за Микоњом, а особито кад му је правио кућаре, свирале и клепетуше од расцијепљене трске и кад је весео и безбрижан јурно по цвјетној ливади, хватајући под капицу лептира или крилата скакавца и кад је тавкијем дрцетом разваљивао рупе безазлена попца.

Све ове слатке успомене представљаху му се пред очима, као да се у онај исти час збивају. Гледао их је заносно и напошљетку уздахнуо. У глави му навријеше страшне мисли. Причинио му се је, да из даљине чује ратнички крик са грмљавом пушака, а да кроз ову јеку чује некакав глас, који га зове; не може да разабере или је глас његове мајке, која га воли, којој је остао за заклетву, па цвили на угашеном огњишту, а трепти као суха трска на пустом пјесковитом пољу; или је глас брата Микоње, мученика, који га призива, да га освети.

— Командир! — Подиже се глас у логору.

Марко се трже. Војници зграбише своје пушке и осташе дупке, држећи их к ноzi.

Збиља командир Б... дошао у логор. Четни официри изађоше му на рапорат и јавише му о стању војника. То бијаше окрутан и средовјечан човјек, црномањаст, а широкијех плећи. Испод кабанице виријаше му балчак од сабље, а из колана, који бијаше увијен свиленијем цариградскијем трамболосом, блисташе се шестопук, чији држак бијаше јако одбијен у страну. Његов одмјерени, озбиљни израз лица, крупни глас и живи одважни поглед чињаху га правијем витезом.

Он се прошета мало између ватара. Нешто разгледаше. За тијем нареди официрима да построје своје чете и да стану све заједно.

Кроз два минута наша чета би постројена на неколико корачаја пред командиром. Марко, гурајући се између војника, некако се деси у средини чете, у предњој врсти. То командиру паде у очи, јер му изгледаше, да је на оном мјесту, гдје је Марко био, чета шкрба. Примаче се, погледа га с главе до пете, па запита:

— Чије је ово дијете? —

— Мој синовац, господине командире! — Одговори Јован.

— Откуд овдје? Што је дошло? —

— А... дошло господине... ето... не зна ни само што је дошло. Каже да свети брата. Брат му погинуо лани, па сад накастио да га освети. —

Командир га дуго посматраше. Занимало га је, да једно јучерашње дијете зна што је част и поштење и да може у тако младалачком срцу никнути жеља за осветом.

Док је командир овако мислио, Марко га гледао право у очи.

— Ђетићу, ти нијеси кадар да осветиш брата. —

— Кадра је пушка, командире! —

— Ти си нејак, дорастао нијеси за њу. Да ти је бар петнајест година, дао бих ти и вељу пушку. Не изгледаш ми да би неваљао био; али, ћетићу, Бог ти дао, окани се тога, мален си, мален. —

— То је истина; али... ја сам рад. —

— Сјутра одмах да идеш кући. —

— Хоћу. — Тако рече, али је друго мислио.

Командир се измаче и стаде на средину постројенијех чета.

— Војници! — Поче он одмјеренијем али крупнијем гласом. Наступи гробна тишина. Сви упрли очи у командира. Пламен је пуцкарао с околнијех огњева, а лахорић шуштао кроз грање оближњег дрвећа.

— Сулејман-паша у намјери је, да са својом војском прође кроз Дугу и да на силу продре у Никшић. Наш је баталијон одређен да нападне с бока турску предводницу. У вашу се храброст уздам. Ви сте вични побједама. С ваше храбрости свагда сам излазио свијетла образа пред нашег Господара и с разлогом могао сам му увијек отворено казати: „Моји су војници витезови и војници.“ Од вас не тражим ништа више, но само да будете кас што сте до сада. —

— Живио Господар!

— Живио! — Захори се из хиљаду грла, а шума громовно одјекну.

Командир нареди вољно и чете се разиђоше и посједаше око својијех батара, како је који боље могао. Командир позва два војника и замакну некуд у шуму.

* * *

Поноћ је давно превалила и мјесец болно утонуо за далеке мрачне горе. По чистом небеском плавом своду блистаху се сићушне звјездице, које изгледаху као бисерне капљице, те иза удара весело испливају на мирну морску површину, преливајући се у сунчане зраке као брилијанске искрице. Даница са својијем злаћенијем вијенцем високо одскочила и дивном чаробном својом свјетлошћу крунисаше обзорје, чије јасно плаветнило бијаше преливено ружичастом бојом, као да пресказиваше, да ће бити вјесник очајна и крвава дана. На истоку зора промаља. По лугу и долини бруји птичија пјесма. У логору чује се жагор пробуђенијех војника, па чарали у ватру и ширили озебле руке, да их огрију. По роснатој угаженој трави јасно се распознаваху стопе ноћнијех стражара. Многи

кроб цијелу ноћ не ставили сна на очи, а многи мирно без мицања у слаткоме сну тијело одмарали, па снијевали слику крвава дана, слику борбе, звук трубе и страшни урнебес смрто-носнијех плотуна.

Све је било готово. Не бијаше ту ни једнога војника, а да није спреман био за дочек и нападај. Очистити пушку од росе, притегнути обувачу на опанцима, прегледати фишеке — то је вас посао био сваком војнику. При свему томе било их је, који су чепали горе доље по логору, нешто се замислили, у лицу промијенили. Свак по некога жалио. Свак нешто обожавао, неку светињу имао. У толико у логор ступи један војник са мртве страже.

— Шта је ново?... Гдје су Турци? — Питаху га радознали.

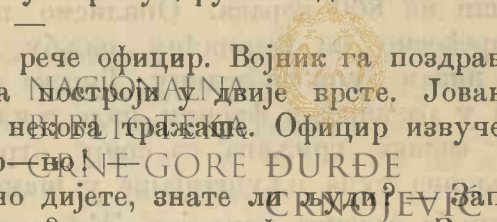
— Нема ништа. Гдје вам је официр? —

— Ено га. — Показасмо га руком. Војник се упути и стаде пред официра.

Г. Официру! Г. Командир наредио ти је, да твоју чету поведеш на источну страну друма под они велики јасен, тамо су и остале чете. —

— Добро, — рече официр. Војник га поздрави и оде.

Наша се чета построји у двије врсте. Јован промаљаше главу из фронта, некако тражаше. Официр извуче сабљу:

— Чета, мир — —

— Гдје је оно дијете, знате ли њуди? — Запита Јован.

— Ко оно виче? — викну официр. — Знаш, да сам командовао мирно? —

Он ућута. Марка нигдје није било....

— Марш! — Чета одмашира кораком без такта и стиже на зборно мјесто.

Командир Б... већ бијаше распоредио неке чете тако, да цио друм остајаше под грлићем пушке. Наша чета прва је по реду, с тога је морала заузети положај на једном узвишеноме брежуљку и да буде на десном крилу осталијех чета. Био је врло лијеп положај за напад; сами врх тога брежуљка бијаше обрастао живом оградом закржљалијех церића, а у напријед ширила се каменита низбрдица под благијем нагибом до самога друма. На брзу руку шанац је био готов. Свак заузео своје мјесто и пушку провукао кроз камење. Тишина као у гробљу, само се чујаше кад шкргутне карика о камену и кврцне ороз на пушци. Официр подупире се на сабљу, на средини чете стоји и са мрачнијем изразом лица посматраше ону страну, с које ће Турци наврвјети.

Одједном из даљине зачу се јека плотуна. Међу војницима овлада некакав чудан нагон. Она мало прије спокојна и весела лица посташе озбиљна и суморна. Преко гордијех високијех чела навукоше се дубоке боре, као да су у свакој битци мачем ударена. У грудима срца заиграше, а из очију им сипаше муњевни зрак, — огањ, који смрти на сусрет иде, — плам, који сличан бијаше одејају крвава ханџара.

— Сулејман!... Сулејман!... чу се у логору.

Докле трајаше битка са првијем баталионом, дотле наш командир примаче резерву ближе и јави, ако би турска предводница силом продрла и прошла нашу горњу војску, да ћемо је ми на јуриш дочекати, па ма како било.

Не потраја дуго, кад преко једне шумовите долинице виђаху се низами како проскачу, како један за другијем иду, држећи бајонет на пушци.

— Продрли, продрли! — Једногрлице завикасмо.

Официр киде сабљу, протрча иза војника и показа, да се намјести нишан на 800 корака. Опалисмо неколика плотуна, али у брзо пређосмо на јединачну паљбу. Онамо се виђаше како по који низам људи на ледину. Турска предводница осврну се к нама у развијеном фронту, паде земљи и испусти живи стањ. Наста велика грмљава са свију страна звијук зрна. Смртоносна оловна туча пљуштијаше у шанац.

Турска труба засвира напријед. Жива парада преко мртвијех и рањенијех наступаше, прилијегајући земљи и држећи се друма. Главно тијело турске војске било је толико заостало, да је наш баталион могао спокојно извршити јуриш на предводницу.

Битка је била ужасна. С обје стране било је губитака, али са турске стране много више.

Иза једног старог осушеног храста Марко огрнут у стручици, а држећи кумбуру чврсто у рукама, пратио је ток битке и опрезно очекивао, хоће ли Црногорци учинети јуриш. Гледао је прилику...

Труба писну на јуриш. Пушке умукуше, а глас командиров заори се:

А, а, ко је Црногорац, напријед! —

За трен ока ножеви се заблисташе... полећеше момци... наступи хрвање и сјеча. Сусрет је био очајнички. Кроз неколико часова лешевни попадале као снопље, а крв мину по широком друму.

И Марку се већ једном указа прилика, да изврши што је замислио. На неколико корака пред собом угледа, како је један Црногорац напануо Турчина, кидисао или да га посијече, или да ту погине. Турчин не да Црногорцу врх себе, а овај Турчину. Нађоше се оба добри јунаци. Боре се оба очајнички. Час један пада, час други. Подижу се. Хватају се прси за прси. Готово да надјача Турчин, кад од некуда пушка пуче, а Турчин се прући колико је дуг. То бијаше Марко, који кад виђе Црногорца у опасности, а себи лијепу прилику да погоди, баци струку, запетом кумбуром јурну међу њих и Турчина по сред срца погоди.

Црногорац бијаше главом Јован Р..... који, кад угледа свога синовца Марка, загрли га и пољуби.

— Стрико! —

— Марко! Спаситељу мој! — Викну Јован.

У то Турци примакли се; виђе, да ће оба погинути, па зграби Марка, баци га себи на леђа и стане бјежати.

— Пушти ме, стрико, да још једнога убијем, да ми освета још слађа буде. —

— Осветио си се довољно — рече Јован, бјежећи с њим уз један шумовити ~~најпристранији~~ и не чу, кад кроз потиљак Марков прозуја зрно. ~~Дим стиже у долину рече:~~

— Ту ме чекај ~~и крену да га спусти на земљу; али се ужасно тргну, кад виђе да је Марко погинуо, чије се тијело~~ ~~скотрља са његовијех леђа и разли на ледину.~~

— Ах,... Марко! — И сузе му навријеше.

На Марковом младалачком лицу стајао је блиједи печат смрти, по којему је трептала вјечна сјенка братске љубави, осјењавајући израз нејаког али гордог осветника.

Јован се саже и пољуби га. Груну се два пута шакама у јуначке прси, па очајно узвикну:

— Нека ти је сретна смрт, млади осветниче! —

ПРОЛЕЋЕ.

(Оли)

Из дугога санка природа се буди,
Весела су поља, радоснији људи;
А у луку мири љубичица плава,
Где славујак мали песму удешава.

Нов се живот спрема... иду мајски дани,
Забрујаће звуци давно неслушани;
А чаробна појца када свету крене,
Дневну ће галаму врула да замене.

И тихи ће шапат са рујних усана,
Кад кроз цоноћ летне, скрити зора рана,
И с јесени мрачне опустеле њиве
Пролетњи ће зраци опет да оживе.

По природе путу невидовном руком
Све ће да се врати с песмом ил' јауком;
Све ће да поврви на огњишта стара,
Да их из сна крене, ил' санак дочара.

Ој... ал' да л' ће тада у пурпурном сјају
Пролеће да сине и у твојем крају?
Да ли ће те очај из млађаних груди
Са песмом славуја моћи да пробуди?...

Ил' ће тужни шапат у суморно вече
Поврх умке твоје, — кад песма зајече,
К'о последњи акорд откинуте струне,
Да у небо крене и судбу прокуне...?

Петроград, 15 Марта 1898.

В. Ешкићевић.

ВИТЕЗ НАШЕГА ДОБА

од Н. М. Карамзина

ПРЕВЕО Петар П. Мајић.

ГЛАВА VI.

Успијеси у науци, у образовању ума и осјећања

Тако летеће вријеме отрло је својим крилима брижне сузе и сваки се на ново лаћа за свој посао: отац за газдинство, а син за часовник. Соски ђак, најписменији човјек у околини, био је први учитељ Леонов и није се могао довољно нахвалити памћењем својег ученика. Заиста је имао необично памћење и кроз неколико мјесеци могао је читати све црквене књиге, као Отче наш; а тако брзо науцао и писати; тако брзо почео је читати и разбирати свјетске књиге, на дивљење сусједних племића, у присуству којих се отац нарадовао Леона, да чита, да би се нарадовао у својој души њиховијем похвалама. Прва свјетска књига, коју је наш млади херој почео читати, била су Езопове Басне, коју је толико пута прочитао, да је скоро цијелу знао на изуст, због чега је у цијелом свом животу имао ријетко уважење према бесловесним створовима; појмећи њихово умно расуђивање у књизи грчког мудраца, а често гледајући глупости људи, жалио је, што они (људи) немају такав разум, какав је код Езоповијех животиња. Брзо су му дали кључ од жутог шкафа, у којему се чувала библиотека његове покојне мајке; у два краја стојали су романи, а у трећи неколико духовнијех књига; важна епоха у његовом образовању ума и срца! Даира, источна повијест, Селима и Дамасна, Мирамонд, Историја Лорда Н., — све је то било прочитано за једну годину и то са тако живим задовољством, које би могло преплашити другог васпитача, чему се отац Леснов није могао нарадовати, полагајући, да љубав к читању ма каквијех књига јест лијеп знак за младића. Само гдјекад по вечери рекао би отац сину: „Леоне, немој читати, да поквариш очи, сјутра је дан, успјећеш, да се начиташ.“ А сам у себи

мислио би: „Цио се увргао на мајку! Догађало се, да не миче књигу из рука. „Драго дијете, буди у свему сличан мајци, само буди дугољетан!“

Али чим романи да га плијене? Зар је слика љубави имала толико примамљивости за дијете од 8—10 година, да би могао заборавити игре својег узраста и по цио дан чамити на једном мјесту, упивши се, како да рекнем, свом дјетинском пажњом у несагласицу Мирамонда или Даире? Није. — Леона је више занимала новост и друге ствари, које би нашао у роману, него осјећања романтичне љубави. Природа баца нас на свијет, као у неку мрачну шуму без икакве идеје и знања, али великом припремом радозналости, које одвећ рано код младића почне дјејствовати, тијем прије, што је природна основа његове душе њежнија и савршенија. Ево тај облак на небу живота, за којим се брзо јавља свјетлост знања и искуства. Ако се положи на теразију с једне стране те мисли и знања, које се у души младића накупе у течају десет неђеља, а с друге — идеје и знања, која добије зрели човјек за читаве десет година, теразија ће без сваке сумње отегнути на страну првијех. Благодетна природа хита да удијели новорођеном све, што је неопходно за свјетски живот; разум његов лети као орао у почетку животног пространства.

Али ондје, гдје је предмет нашег љубоциства постаје већ не истинита потреба, него сама сујетност, тамо се полет обраћа у пјешачење, а кораци постају с минута на минут тежи.

Леону се открије нови свијет у романима; он је видио мноштво различитијех људи, мноштво чудеснијех догађаја — игру судбине, дотле му сасвим непознату (али тајанствено предосјећање срца говорило му је: „Ах, и ти, и ти ћеш бити негда њена жртва, и тебе ће дохватити и некуда одвијети овај вихор!“ ...куда?... куда?... Пред његовим очима непрестано се дизала завјеса и појављивала се група за групом. — Душа Леонова плувала је у књижевном свијету, као Христифор Колумб у Атланском окејану, за откриће... сакривеног.

Ово читање не само да није повриједило његову младу душу, него је још било врло корисно за образовање наравственог осјећања. У Даири, Миримонди, у Селиму и Дамасини (знаде ли их читаоц), једном ријечи у свијем романима јунаци и јунакиње, не гледајући на безбројна искушења, остају добродјетели; а сви злочинци описују се најцрнијем бојама. Први, последије толико мука и искушења, триумфирају,

а други ишчезну као прах. У Леоновој души непримјетно се урежу ове ријечи: „Дакле, љубазност и добродјетелъ је једно, а зло је гадно и ружно; добродјетелъ свагда побјеђује, а злочинство гине!“ Колико је такво племенито осјећање спасоносно за живот; коликом потпором за наравственост оно служи, — није потребно доказивати. Ах, Леон ће у својим старијим годинама често виђети противно, али се срце његово неће растати са својом утјешавајућом системом; у пркос саме очевидности он ће рећи: „Не, не, побједа порока је сама обмана и привиђење!“

Не, не! Заслијепит' се нећу
 Овијем сјајем, ма колико био красан!
 Аждаја је на вријеме засута,
 Ал' је сами њен сан био ужасан:
 Злочинац на Етни гради кућу,
 Али је pepeo под његовом ногом
 (Онђе је лава застрта цвјећем
 А у дубокој тишини таји се гром).
 Нека он не знаде угрожења!
 Није нигда ни достојан његовог знања:
 Неосјетљивост пак'о је тога,
 Који би зло учинио без сажаљења!

С каквим живим задовољством малени наш херој у шест или седам сати љетиног јутра, погубивши оца у руку, похитао би са књигом у руци на високу обалу Волге, у орахово грмење, у хлад старог хреста! Тамо, у бијелим хаљинама као лабудућ, изваливши се у сред пољског цвијећа, изгледао би као прекрасни одушевљени цвјетић. Руса косица, мека као свила, лелујала се на вјетру, као витице какве красне госпођице, кад их лепезом њиха. Шешир му је служио као стбчић, на којему би поставио књигу, па, наслонивши главу на једну руку, другом би превраћао листиће, пратећи их великим плавим очима, које су лећеле с једне странице на другу, на којима, као у чистом огледалу, огледале су се све страсти, које су слабо или лијепо описане у роману, као: дивљење, радост, страх, сажаљење, туга. Кат-кад, оставивши књигу, погледао би на сињи простор Волге, на бијела једра лађа и бродова, на станице риболоваца, који се као из облака залети у пјену валова и у исти час излети на ваздух.

Ова се слика тако страшно запечатила у његовој младој души, да на двадест година послѣје тога, кад би страсти ускипјеле, кад би настало ватрено дјеловање срца, не би се могао устрпјети, а да не види велику ријеку, бродове, који по

њој плију, риболовце, који улете и излете из њених валова: Волга, родно мјесто и безбрижна младост, дирале су га у душу, сузе су му наћеривали. Ко није окусио њежне силе сличнијех успомена, тај не зна одвећ слатког осјећања. Родно мјесто, слатка младост, први цвјетови миомирисног прољећа! Како сте драги свакоме, који је рођен љубазном склоношћу к меланхолији.

ГЛАВА VII.

Провиђење.

Овог љета Леоново срце искусило је оно сретно осјећање према Управитељу васељене, које обузме човјека, кад се сјети Вишње силе, која га прати у све дане живота, па га од зла ограђује, а од неминовне погибелји спасава. Потрешен беспримјерним добротинством свог Створитеља и Добротиниоца није могао остати хладнокрван, кад год би Га се сјетио. Мисао о Божанству била је на првом мјесту. Њежна мати понајбоље старала се, да ту мисао укоријени у оданости у души Леоновој. Кад би набрала за њега какав прољетни пољски цвијет, или лијепа баштански плод, она би говорила: Голубићу мој, види, како је Бог добар! Он нам даје и цвијеће; Он нам даје и плодове!

— Бог! понови једанпут Створитељ: Ко је Он, мамице?

— Небески Отац свију људи, који их храни од зла брани и чини им свако добро; Који је тебе мени дао, а мене теби.

— Тебе, мила мамице? О, како је Он добар! Ја ћу Га вазда љубити.

— Љуби и моли Му се сваки дан, чедо моје!

— А како Му се треба молити?

— Говори: Боже, буди нама милостив!

— Хоћу, хоћу, драга мамо!...

Отада се Леон свагда молио Богу. Ах, он Му се је са сузама молио за вријеме болијести своје матере. Али тајне Вишњег су неисписане.

Толико је био религиозан наш јунак до овог љета и до случаја, којег желим сада описати.

Једног врућег љетњег дана, по својем обичају, читао је књигу у сјенци старог хреста; стари његов стриц сједио је на трави десет корака од њега удањен. Наједанпут навуче се

облак и сунце буде заклоњено црним правовима. Стриц зовне Леона, да иду кући.

— Чекај, одговори Леон, не мичући очи с књиге. Муња сијне, гром загрми, стане руморити киша. Старац је једнако наваљивао, да иду кући. Леон завије књигу у рубац, стане и загледа се у бурно небо. Бурa је бијеснила; њега је занимао блијесак муње, ишао је лагано и без страха. Одједном из густог грмена изађе међед и суне право на Леона. Стриц се окамени; он није могао ни да отвори уста од ужаса. Двадесет корака било је између нашег младог пријатеља и неизбјежне смрти; он је био замишљен, па није видио ту опасност; само још два секунда — несретник ће бити жртва љутог звијера. Тресне страшни гром, каквог Леон никад није чујао; њему се учинило, да се је небо над њим стрпоштало и да се је муња обавила њему око главе. Он покрије очи, пане на кољена и само је могао рећи: Господе! — Кроз по минута погледа и — види пред собом убијеног међеда. Стриц је једва могао доћи к себи од чуда и рећи му, да га је Бог чудним начином спасао; Леон је једнако клечао на кољенима, дрхтећи од страха и утицаја електричне силе; напошљетку управи поглед к небу и, не гледајући на црне и густе облаке, виђе, осјети тамо присуство Бога Спаситеља. Сузе су му текле као град; он се је молио из дубине своје душе, са иламтећом ревношћу, која је необична код младића, и његова је молитва била... благодарност!

Леон неће никад више бити атеиста, па и кад би прочитао Спинозу, Гобеса и Систему природе.

Читаоче! ако хоћеш, вјеруј, ако хоћеш и не вјеруј — то је случај, а није измишљотина. Ја бих претворио међеда у најблагороднијег лава или тигра, кад би их било код нас у Русији.

ГЛАВА VIII.

Братско оаћинство провинцијалних илемића.

Знам, да све иде на боље; знам стање нашег времена и радујем се у наплетцима просвјете у Русији; али једнако са задовољством бацам поглед на она времена, када наши племићи давши оставку на службу, враћаху се у свој завичај с намјером, да се никад с њим не растављају! ријетко су кад и погледали на град; провођаху свој вијек слободно и безбрижно; истина, догађало се, да се по каткад и сневеселе, али су опет знали и

развеселити се у случају, кад се скупе на једно. Пријешим ли? ма ми се чини, да је у њих било много карактеристичног, особито — чега се данас већ не може наћи у провинцијама, и што је, да богме, корисно и занимљиво за уображење. — Провјета ближи својства народа и људи, доводи их у паралел као дрвећа у регуларној башти.

Капетан Радушин, отац Леонов, волио је, да угости добре пријатеље онијем, шта је Бог дао. Син сваки пут са великим задовољством трчи, да му каже: „Тата, иду гости!“ а капетан наш одговара: Добро дошли! навуче капот и пође им на сусрет са осмијехом на лицу. Својство бити на досаду људима — јест свагда с њима опћити; а — наслађавати се њиховим друштвом — јест виђати се с њима по гдјекад. Провинцијали наши нијесу се могли ситани наразговарати један с другим; нијесу знали каква је то звијер политика и литература, а једнако су водили рачун о њима. Сеоцко газдинство, лов, извјесне теготе у губернији, старе анегдоте — био је богати материјал за приче и примједбе. Ах! већ је давно смрт и вријеме бацило на вас тамни застор заборава, витези С***ог среза, прави другови капетана Радушина!... Ади виђу, јасно виђу све вас, достојни матедори провинције, чији је говор имао утицаја на карактер мојег јунака, и, да би јасно представило цијело благородство вашијех срдаца, саопћавам овдје услове, које сте ви закључили између себе у дому оца Леоновог и које је написала рука праведна.

Договор брашског опћинства.

„Ми, нижепотписати, кунемо се чашћу благороднијех људи, да ћемо живјети и умријети као браћа; да ћемо стојати као гора један за другог у сваком случају; да нећемо жалити ни труда, ни новаца за узајамну услугу, да ћемо једнијем духом дисати, чувати општу корист племства, заузимати се за при тијешњење и имати на уму руску пословицу: „оно је племић, који је сам за многе,“ не бојати се ни знатнијех ни силнијех, само Бога и Цара: смионо рећи истину губернаторима и војводама; не бити њихови подложници и не ићи у пркос савјести. А који од нас не уздржи своју заклетву, тај ће се стиђети, и тога треба искључити из братског опћења.“ — Сад долазе осам имена.

И ако ми хроника на ухо шапће, да је овај дружевски савез нашијех племића закључен у дом Леонова рођења, којег је овај великијем усрђем и отмјеном раскошћу празновао (што

више слао је по свјеже лимунове у граду); ма да ће читаоц угађати што на тако веселом дану, особито ноћу, домаћин и гости нијесу могли бити у природном расположењу; ма да је у усхићењу Бакуса нама море до кољена и да смо са чашом у руци сви јунаци, — ипак историја, која лаже само из године у годину (првог априла и 29 фебруара), увјерава, да су други дан, пошто су се освијестили и пробудили, поново читали свој трактат, поново га тврдили и (што свагда не чине ни велике јевропске државе) старали се, да се испуња у свој својој тачности. Једина је смрт прекинула њихову братску везу... Овдје ми треба загледати унапријед. Треба чекати још много времена, а, може се догодити, да тада при богатом случају и заборавим ову љубазну црту. Тако да рекнем!.. Када је судбина, проигравши се неко вријеме са Леоном у великом свијету, бацила га опет у завичај, он нађе мајора Гролшлова, гдје сједи над болесним Праводушиком, који је лежао на смртној постељи, (остали су већ били на томе свијету) Гролшлов је нудио болесног са повудама, горко је плакао и говорио Леону. „Тешко, тешко је остати сирак у старости!..“ Нека вас други називају дивљацима: Леон у дјетинству са задовољством је слушао вашу бесједу, од вас је позајмио руско дружељубље, од вас се нахранио руском и благородном племићском гордошћу, коју последије није находио никад знатнијех бољара; јер плем бска гордост је осјећање својег достојанства, које удаљава човјека од подлости и презренијех дјела. — Добри старци, мир вашему праху!

ГЛАВА IX.

Маштање и склоност к меланхолији.

Ну, Леон чита књиге, с времена на вријеме трчи, да сретe госте, кад — кад иде и сам у госте код добријех провинцијала, слуша њихове разговоре и остало. Не гледајући на моју малу слабост к романима, признајем, да се могу назвати топлотом, која подгријава млада душа, која од овог читања сазријева прије времена; а то, ако је вјеровати философским лекарима, бива штетно... па најпослијед и по здравље. „Убијати себе са вашим књигама и романима!“ Узвикује један вриједни доктор, „оставите на миру недовршени производ природе; не успаљујте уображење дјецe; допустите младим нервима, да ојачају и не напрезајте их, ако хоћете, да се поремети равнотежа живота од самог почетка!“ Леон је у десетој години могао већ по 2—3 часа играти се у ображењем и градити куле по ваздуху. Опасност

и јуначка дружба бјеше његова омиљена машта. Вриједно је примјетити, да је у опасностима свагда себе уображава као избавитеља, а не као избављеника: знак гордог славољубивог срца! Јунак наш у мислима летио је по мраку ноћи на јаук путника, којег мрцине разбојници, или је освајао на јуриш високу кулу, гдје је у ланцима страдао његов друг. Тако дов — кихотско уображење израна је опредјељавало наравствени каракаер Леоновог живота. Ви, без сумње, нијесте тако маштали у својем дјетињству, мирни флегматици, који не живите, него дријемљете, а плачете само од зијавице, и ви, благоразумни егоисте, који се вежете за људе, само се са опрезношћу за њих држите док је веза корисна за вас, а брзо дигните руке, чим видите, да могу вас чим год узнемирити! Мој јунак скида с главе мали клобук, понизно се клања и говори вама учтиво: „Милостива господо, ви нигда нећете ме виђети под вашим знаком са словом П и Ја“.

По врх тога он је волио да мисли и не знајући о чему. Јадник!... Зар није одвећ рана склоност к меланхолији предосјећање земаљске несреће?.. Плаве очи Леонове сијале су неку тугу. Брижно дубоко још је већма појачало то природно расположење к сјети. Ах, најбољи родитељ не може никад замијенити матер, то најнежније биће на земној површини! Једина је женска љубав, која задовољава срце у свијем одношајима!.. Таквим начином Леон је био од природе приуговорен, које судбином, које романима, за ово, што ће шљедовати.

(Свршиће се).

П О Н О Ћ.

Спуштила се поноћ тија,
Спуштила се са небеса, —
Њежним дахом листак нија,
Ситни бисер над њим стреса...

С пања гола ћук запјева,
Монотон му звук пролети;
Очајничке снове сијева...
Љубави се своје сјети!

А поточић бјежи мали,
Жалосна га пјесма гони;
Њежнији су морски вали,
Њежније ће грлит' они!...

Ту вјечите снове сијева,
Не жубори, не ромори,
Вал му тиху пјесму пјева,
Чудне тајне пјесма збори!...

Море мору звук предаје...
Поноћ тамни покров стере;
Блијед мјесец кроза њ' сјаје,
И звјездице затрепере.

Небо знаде њине тајне,
Но не може свијет знати:
Кад силазе звјезде сјајне,
Кад вал почне уздисати!..

Сан уснива свјет и људи...
Поноћ сишла са небеса,
Растворила мрачне груди —
Бисерове капи стреса!...

Паштровићи.

Ник. Ст. Љубиша.

ПАТЊЕ И УТЈЕХА

СКИЦА ИЗ ФРАНЦУСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

С ИТАЛИЈАНСКОГ, ПРЕВЕО **Петар Рафајловић**, СВЕШТЕНИК.

Non sempre l'audacia è fortunata.

(Свршетак.)

Livio.

ГЛАВА ЧЕТВРТА

Сви спасени.

Свиће, а онај човјек, који осуди Алфонса, сјеђаше још у оној жалосној соби, задубен у суморне и дубоке мисли. Глас, мицање и лице младићево бијаше га гануло. Равнодушан, али, чим осуду изрече, одма се покаја. Његовом узнемиреном духу чињаше се, да је то врхунац његових сагрешења. И сада гледаше као какав криван, осуду лист, којег држаше; час га грчевитим покретом примицаше, а час га од себе одбациваше. Напошљетку изговори ове ријечи: „Боже, Боже, ово је твоја освета! Охолу смијоност, кад сам те занијекао, кажњаваш, а тим ми чиниш осјетити тежину Твоје руке; праведно је, али је много за мене! нијесам осјећао никаквог страха од Твога гњева, а Ти ми чиниш, да се страшим од мене самога!

Онај карактер... онај шакопис... она имена... ах! неизрециве успомене пуне тајанствене сладости, а за мене од превелике жалости; осјећам грижњу савјести! Карло, Фауст, Фридрик... зар нијесу они пријатељи проиграних ми ш њима година? Па овај Валсемир, је ли он, није могуће?... А ја сам га на смрт осудио, њега и невиног његовог сина. А жалости... ја братоубица! И учини му се, да види сјен графа и Алфонса, да се дижу из земље, и да га гледају и злостављају. На тај поглед, на тај жалосни призор скочи са столице као помаман и у очајању изађе. Ишао је, а да не зна куда иде, изван града, страшног погледа и ватрених очију. Бијаше попут његове душе и природа смућена. Дуваше вјетар, а вал Сене бијесно удараше о своје обале. Очајник по ново побијесни и баца се у Сену. Вал се отвори и прождрије га, и већ да се отвори на заборав-

љену вјечност, да запечати над њим пошљедње проклетство — Сатана се смијаше и подругиваше, а свети анђел покрива себи тужно лице бесмртним крилима —, али милосрђе побјеђује и човјек је спасен. Ето јури кочија; искаче један младић, а то је племенити Алберто.

Чу се из далека њекакав бахат коњски; можда поћера слиједи бјегунце; један само часак оклијевања може их упропастити.

Слуга се обазираше и преплашен мољаше великодушнога. да се не уставља, али се овај не страшаше, а то бијаше поћуди своје помајке, не маријаше за бјеснило валова, него скочи у ријеку. Стргоглави се, нестане, али се брзо поврати на обалу, вукући за косе обнијемљелог самоубојнице, те помоћу вјерног слуге попне у кочију спасена, бринећи се живо да му поврати живот.

У толико се разговјетно чујаше долазак њеке поворке, можда и непријатеља, послатих за њима у поћеру. Кочија полети, али камена им нада у бијег; и Алберто и грофица бијаху већ приправни за нове жртве, принашајући их Богу за опроштење гријехова очајника, спасеног од самоутопа. Једна поворка кавалера опколи кочију; скочи као један младић гушећи се: — мајко, мајко, он је спасен, он живи!

Бијаше Алфонсо, који се баца на кољена. Вирђинијева и грљаше је неисказаном радошћу.

Кад је задовољио осјећају ганућа, давши му излива, видивши мајку и брата, мирно погледа наоколо и питаше за оног човјека, што лежаше прислоњен у једном углу кочије, и сазнавши, гледаше га радознало. Али скоро не дочувши га, завика престрашено: — мајко, Алберто, то је онај, који ме у тамницу баца! —

На те ријечи, на то извјешће зацрвени се лице грофичино. Склопи руке и упре очи на небо, узвикнувши: хвала ти Боже! за тим изрече скрушену молитву. Алберту се на јабучицама заблисташе двије сузе, а Алфонсо, задубен у богоугодне мисли опроштења и добротинства, пољуби у чело обамрлог.

И у томе тренутку самоутопник протегне се и тешко уздахну. Њеколико капљица ракије, које му на силу дадоше, поврате му мало живот; чињаше се да дишаше брзо и ласно.

Алфонсо пак, ганут услијед многих жалосних догађаја, бијаше се као онесвијестио и несталан у себи, гледаше мајку, која му рече: — Молимо и хвалимо Превишњега, што вас није заборавио и што те је, сине, од смрти избавио.

— Али не мене самога, настави Алфонсо радосно; нећу ти казати; сама ћеш дознати и засмије се.

Алберто бијаше миран, ал суморан.

— Немој се бојати, повиче Алфонсо мајци, бахтања коња, нема гониоца. То су бјегунци, који изјегавају тиранство, јер га укротити не могу: они ће бити од страха заштита и добра узданица; Умири се; за кратко све ће ти јасно бити. --

Вјетар се бијаше умирио, а небо разведрило, једино тихи и благи повјетарац дуваше им у лице. Кочија се устави; ижлегоше и отидоше у једну гостиону, гдје је изгледало, да су чекали, јер бијашу брижљиво примљени. Дворане су биле мале. Ово бијаше мјесто, гдје се тражаше познанство, с тога одјекиваше смијање, дозивање, загрљаји и пољупци са великом насладом; за тим упирање очију к небу, смирена молитва и тихо плакање.

Ношња модерна. Бијаше грађана и сељака, а по понашању људи изображени. Манире ове задруге бијашу изврсне. Многи, који сједијашу, диглоше се да приме нове госте и са усрдном смјерношћу и лијепим ријечима кријепљаху њихове духове, потресене од искушаних незгода. Одијело црно и тужно лице Вирђинијево прављаше велики контраст са њиховом великом и неизмјерном радошћу. Ови, умиравши је и пожаливши је за дубоку рану и огромни бол, смјестили је у једну чисту и веселу собицу, и, послуживши је, оставише је на миру.

Тражила је Алфонса, али на уласку у гостионицу њега бјеше нестало.

Послије неколико часака улезе Алберто и грофица, која га питаше о спашеном човјеку, а он одговори: — Сада спава, и за кратко вријеме оздравиће, само му треба душу од грижне ослободити и морити му успавану фантазију, пуну страховања и освете. Често му дихање прекидају ријечи испрекидани и неразговјетни звукови.

А Алфонсо? запита не видећи га.

Али прије него је имала времена Вирђинија одговорити, показа се он необично весео: — Приправите се једној великој радости, рече, загрливши мајку и пријатеља, обуздајте осјећаје... Али како ћете их обуздати, кад их ја не могу? повиче плачно. Узалуд настојим, да вас приправим тој радости, кад не могу, јер се мој осјећај против воље разлијева и открива, Да, он живи, он је здрав, он је с нама... мили родитељ! И врата се отворише. Показа се гроф од Валсемира, у чије се

руке пресретна његова обитељ баца, мијешајући сузе и смијех. Настају тепања, пољупци, загрљаји.

ГЛАВА ПЕТА.

Помирење и опроштај.

Промјењива је радост људска.

Њежни призор бијаше одједном прекинут трчкарањем слугу. Чујаху се ријечи, како се је онај, којег бијаху на постељу положили, пробудио и стао бијеснито.

— Ајдмо, утјешите га наша радост, рече Вирђинија, на које ријечи Алфонсо оцу проговори: — Можда му неће мило бити, да нас види, оче; наше присуство могло би му појачати страховања и грижњу.

Уклонише се.

Положена на постељи, у мукама, модрих и згрчених усница, бијесног погледа, обамрлих прсти, кукајући часовито у очајном бијесу... видјеше, да (ах, погледа!) несретног гријешника... Загушљиво јаукаше и преоврећаше се у страшну псовку; сада у страшном бијесу туђијаше се уклони и изгледаше да хоће ишчупати удове и раскомадати их; сада опет блудећи поглед упираше, лице постајаше страшно и пребдеживање, пружаше укочене руке, размицаше прсте, и — чињаше се, да би несретник хтио одалечити од себе једну страшну прилику, тајанствену, страшећу, која му дихање прекидаше... За тим, покривши очи руком, промуклим и тресућим гласом узвикне: — Уклоните се, уклоните се авети кобне и кржаве! —

За тим се ах, његовом погледу помаљају нанизане неправедности једна за другом, које му поновљеним и страшним гласом довикују — чему се већ надаш? Ти ћеш с нама умријети за..... увијек? —

Ох, погледа! Ох, ријечи пуних неописаног страха. Несретник страховито завика, и, пеујући проклињући лијепе днeve невиности и страшне днeve страдања и гријешења, Бога, родитеље, себе самога — изгледаше се, да ће испустити очајну душу.

Али накао био је побјеген: пошљедње бијесне ријечи бијаху празне, те бијаше умирен на молбу около стојећих.

Тако Сатана не уништи друштво људско, јер је видио, да је одведено за руке међу добро и сретно стадо Христово, у Његов Викаријат.

Послије бјеснила, умири се; чело му се разведри, а поглед постајаше блажи, и... — који сте ви, милостиви? завиче, дошавши к себи, који сте ви, што ме тјешите?

И упре очи у Алберта, умукнувши; за тим замисливши се: — У име онога Бога, повиче, онога Бога, којег ти призиваш, реци, ко си?! Тад Алберто нагне главу и скине с врата наплећник. Тек га он угледа, плачући услијед новог гањућа: — Сине мој, повиче, ја сам Густав!... ето на теби дара твоје мајке, умируће: њезине молитве, а твоје руке спасе су ме!

Гроф клечаше, бијаше упознао свога брата. Алфонсо се налазаше код њега и тјешаше га.

У томе Густав се заплаче и повиче: — Е, зашто ме Бог није усрећио, да загрлим и мога милог брата Лудвика?! ...Проклество!... ја сам га сам убио... Не, нијеси га убио, упаде гроф, приближујући се, Бог га је сачувао!“ — И паде с Алфонсом у крило братовљево; и помирише се, опростише један другоме и сљубише се.

Радост је била неисказана, а готово весеље. Је ли могуће описати оваке призоре, срдачне ријечи и молитве захвалнице највишем Богу?

Густав се сасвијем освијестио, те, поздравивши присутне пријатеље, уђоше у кућу.

Тада гроф: — Видите ли како су чудновати путеви Господњи! Послије много година, одкад смо растављени, Он нас сједињава све, те мени налази брата, а теби, Алберто, оца; те тако води нас скупа у нашу домовину... У нашу домовину?! повикаше у један глас младићи. Зар смо били прогнати?! —

— Чујте, мили синци моји, зачне Лудвик, хвала Промислу Божјем, да, није наша домовина Француска, већ Њемачка.

Два рођака приближе се, да га боље чују.

— Име, које имамо, настави гроф, није наше право име.

Сјећам се, да мој отац становаше у Брно, у Моравској, те бијаше много чапћен од грађана. Позван у Беч ради политичких ствари, стојао је дуго времена увјетно, да би славохљењу задовољио. Често пута у обитељи слушах, да жели тренутак, у којем би се могао повући у првашњи мир. Али се нада изјалови. Мало касније омрзнуше га многи, те поновљена бијаху стара непријатељства, која, са својом хришћанском племенитошћу, мој добри отац мишљаше да је сасвим угушио. Прије него ли се могао побринути за своје домаће ствари, би

привуђен да бјежи. — Дође у Француску, промијени име, и с новцем, којегга при себи доста имаше, кући прикладни каштел у Прованси.

Мој брат Густав напротив отпутује у Америку заједно са мојим једним стрицем, који изјави, да ће га собом повести и код себе држати. Послије малог дописног опћења није се имало никаквих вијести ни од стрица ни од Густава.

— Јер мој стриц, упаде Густав, послије кратког времена пошље нашег доласка у Филадельфију, много претрпивши, умрије, оставивши ме наслѣдником свега његовог имања, подвргнувши ме туторству ономе једном његовом познанику. Није сам много плакао ја, који сам се налазио тако сам у једном непознатом крају, и још не бијох се прилично удомаћио с мојим тутором, молио сам га вруће, да би вам писао о мојем стању, а питао о вашем. Али нијесам знао, да сте ви ме промијенили, и мислио сам да сте ви још у Ruen, гдје сте били, када смо се растали.

То је заиста узрок, што ни прва, ни друга писма, која сам ја исти писао, нијесте примили.

Мој тутор, радљив човјек, није се много бринуо око мога изображења. Кад сам био навршио двадесету годину, даде ми за жену своју кћер. Ал, колико сам сретних дана провео с мојом Теџилијом! Религијозно изображена, црјеме и љубазне нарави, пошло јој је било за руком, да укроти мој немирну ћуд. С каквом њежношћу и марљивошћу, разумије се материнском, она те подизаше, мој Алберто! Био сам сретан! али онај красни живот брзо ишчезну. Послије осам година Теџилија оболи. Ја се сјећам, као да је јучер било, (овдје с рукавом отаре сузне јабучице) оног дана, кад ме дозвола својој постељи, и она, која утјехе потребоваше ради брзог одласка, тјешаше мене неутјешна. За тим привуче Алберта, дијете од седам година, и, узевши наплећњак, стави му га на раме, да му буде мач чувар у погибелји и анђел хранитељ, с препоруком, да га лијепо држи за цијелога свога живота...

Ја пак, не везан никаквом везом за Америку, одлучих повратити се у Европу. Кад ето несреће!

Док сам нестрпељиво очекивао брзи одлазак брода, и док се поздравих с пријатељима, који ме тјешаху због короте, окренем се и опазих, да је нестало слуге, који бијаше код мене и мога Алберта вођаше.

Завиках и потрчах брзо, да га ухватим између свјетине; али је све узалудно било.

Провео сам јадан у жалости и дубокој тузи много дана.

Налазећи се у таком стању, у стању великог иједа, превирући свако тјешење, једног дана угледах гдје пролази једна поворка младића, који, онојени одушевљењем, пјеваху бојне пјесме. Иђаху, да се упишу у регименти за обрану колонија Америчких против Инглеза.

Породи ми се у глави мисао, да им се и ја придружим, а и онако бијах на терет самоме себи.

У војсци америчкој напао сам се као у новом свијету. Мој ми се дух поносити утули и прошлост постане тамном успоменом.

Спријатељих се с многима у војсци Француској, која бијаше дошла у помоћ Американцима под водством Лафајетовим (Lafayette-овим). Даваху ми књиге пуне заводних теорија, које ме изопачише; и када сам са осталим мојим отаџбеницима повратио се у Француску, бијах се отресао са свијем старих успомена и стровалих се у вртлог револуционарски.. Бог, преко ваших руку, избавио ме самоубијства.

Овдје Густав умукне и покрије лице рукама. — Па зар не видите, рече Лудвик, колико очитих знакова божје пажње?! Он је учинио, да те надахне, Алфонсо, сажалењем спрема Алберту, који бијаше ^{жртвом} једног окрутног грабежа; Он је учинио, да те ^{нађе} Алберта, на мосту, јер је твојом руком спасао свједока ^{својих} ^{Госпа}! ^{Дорге} Е рече гроф, опазивши да Густав бијаше упао у сасвиј ^{CRNOJEVIC} и ^{CRNOJEVIC} мисли, доста! захваљимо Господу на толика добротинства и радимо да постанемо бољим. И окрене разговор о разним наканама у будућности, тражећи начин, како би развеселио свога брата. С тога Лудвик у својем разговору пажљиво избјегаваше, да напомене и издалека какав факат, који би се његовој осуди односио. Али нами је дужност да извијестимо, ако ће и у кратко, своје читаоце. Не бијаше више људи, да смртне осуде изричу, којих негда бијаше на стотине. Тирани револуционерски наређиваху, да осуђеници буду губљени митраљом (карточом). Љешине митраљираних бацаху у ријеке, које ужасно носаху у море, — призор никад невиђени — којих валови бијаху поцрвенили од крви људске. Овим начином могаху се неке жртве избавити од смрти, и то рањени, по ноћи, од какве добре душе. Тако се с Лудвиком догодило. Ради губитка крви пролежи неколико у постељи. Рана није била смртноносна, с тога и од лијека бијаше.

Вруће жељаше, да обавијести супругу остављену, али једна несмотреност могаше много доћи скупа. А каква бијаше радост, кад му једног дана пријавише Алфонса!

Алфонса остависмо у подземљу успавана, у сводовима тамница Опатије. Његово ишчезнуће, због којег бијаху ожалошћени он и Алберто, била је прва праведност; без ње Вирђинија, Алберто и Алфонсо били би оставили Француску, а да Лудвика и не виде, за којег мишљаху да је мртав; ушљед чега обитељ би можда за увијек жалосна и одијељена била.

Пробудивши се, Алфонсо чу недалеко велики жамор; стане уплашен, али, чујући, да се о биједи, о божанској помоћи говори, охрабри се; ухвати се за храпаве зидове и чу разговор очевих пријатеља. Охрабрен, изговори његово име. Пријатељи, чудећи се случају, помакну једну стијену, одакле их он зваше. Изашавши Алфонсо кроз начињени отвор, нађе се у пиварници. Ово мјесто бијаше сигурно, јер бијаше много под земљом, и много скрито ономе, који гледа сазнати тајну. Овдје се скупљаху многа племенита срца. Ту им се донашаху вијести о њиховим милим и приоћаваху намјере своје обитељи. Алфонсо исприча о паду, о подземљу, о провидносном онесвијешћењу; исприча како бијаше са Албертом одлучио да с мајком бјеже.

Користећи се јутром, пријатељи га одведоше одма к његовом оцу. Послаше да се види, је ли Вирђинија већ отишла и, сазнавши да јест, наредише да се слиједи стазом, коју бијаше предузела.

Тако, као што прије виђесмо, бјегунци се састадоше; а гроф, да не гане одвећ супругу, пошаље напријед Алфонса, да је охрабри.

У толико се кочија устави, и они сашавши, бјеху по ново ганути од старих пријатеља, који их већ ишчекиваху. Поткријепивши се, придружише им се многи знанци, који с њима посавјетовавши се, одредише мјесто састанка. За тим се разиђоше сваки на своју страну, изишавши из Француске, наши узеше право име обитељи и повративши се у родно мјесто — гдје красно бијаху дочекани и провађаху мирни живот.

Освијестивши се Густав, радљивошћу настојао је да учини толико добра, колико је зла починио за вријеме револуције, а остали бијаху задовољни, што много претрпјеше при извршавању својих дужности, а то им прибави утјеху и благослов с неба.

ВЕЋ ТОЛИКО ПУТИ...

Већ толико пути где те душа моја
У загрљај неми чека да -л' ћеш доћ';
Већ толико пути како наде моје
У копрену тамну прикрила је ноћ.

Па и небо само од бѡла и плача
Као да је свети обузео пла́м,
И Богови силни к'о да милост даше,
Да у свету овом још не будем сáм.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA —
CRNE GORE ĐURĐE

...И опет се душе загрише наше,
И опета љубав гледам с' лица твог;
Па ком' хвалу топлу? Ко ми живот даде:
Сунце, небо да-ли...

...Ил' праведни Бог?...

Београд.

Благ. Јечкић.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Стара баба превари Новака.

Гором иде Старина Новаче,
Гором иде а тужно поцјева:
„Романијо кућо и баштино!
„Романијо и отац и мајко!
„Ево има двадесет година
„Од кад сам се с тобом саставио,
„Вазда имам изобила блага,
„Изобила пива и јестива,
„Свашта доста, највише слободе,
„А дај ти дађе ништа немам —
„Неста блага, пива и јестива,
„Немам, старац, паре ни динара,
„Ни у тулу да купим дувана,
„Већ овако живјети не могу.“
Тако пјева Старина Новаче,
Кад погледа мало унапријед,
Ал' ето ти једна баба стара,
Собом води коња товарнога,
Новак њојзи божју помоћ виче,
Баба њему бога прифатила.
Новак њојзи ријеч проговара:
„О старице, погрбата бако!
„Што то имаш на коњу твојему?
„Ако имаш љеба или меса,
„Ил' првена винца ил' ракије —
„Дај Новаку, гладноме јунку.“
Баба стара њему одговара:
„О Новаче, од горе ајдуче!
„Нема баба ни љеба, ни меса,
„Нити имам вина ни ракије,
„Већ ја носим на коња мојега:
„С једне стране дрвена вретена,
„С друге стране вуна очешљана.“
Кад је Новак бабу разумио,
Отоле је даље пролазио,

Баба мало у напријед пође,
 Ал' ето ти Дели Радивоје,
 И Радивој стару бабу пита,
 Но и њему баба одговара,
 Ка му брату Старини Новаку.
 Кад Радивој бабу разумио,
 Отоле је доле пролазио,
 А старица у напријед пође,
 Ал' ето ти Новакова сина,
 Баш Грујица горски арамбаша,
 И он исту пјесму запјевао,
 И он стару баку упитао,
 И њему је баба казивала,
 Ка Новаку, и ка Радивоју.
 Опет Грујо баби проговара:
 „Море чујеш, погрбата бако!
 „Кажми право тако била здраво!
 „Које чудо на коњу твојему?“
 Ал' се стара бака наљутила,
 Па Грујици 'јетко говорила:
 „Чудо ти се око главе свило!
 „Што ме стару мучиш у планини;
 „А видиш ли, ш њима не видио!
 „Једна страна дрвена вретена,
 Друга страна вуна очешљана.“
 Но Грујица одет не вјерује,
 Већ поводи сабљу оковану,
 Те на коњу прекиде коноње;
 Ал да видиш, побратиме драми,
 Кад о земљи вреће ударише —
 Све дукати жути излазише.
 Кад то виђе Новаков Грујица,
 Од радости из грла кликнуо,
 Те дозива и оца и стрица:
 „Ајд' овамо, Новак и Радивој!
 „Није ово вуна, ни вретена,
 „Већ је ово царска азна била.“
 Тад притрча Новак и Радивој,
 Те узеше и коња и благо,
 Па одоше гором пјевајући,
 Оста једна бака кукајући,
 Кукајући и лелекајући,
 Како ће се цару повратити.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

I.

Ој ђевојко, бриго материна,
 Све се бринеш удати се нећеш. —
 Удаћеш се и покајаћеш се,
 Пожељећеш неге материне,
 Па ћеш рећи: јао, моја мајко!
 Цар ти бијаш док ђевојка бијаш,
 А сад нјесам ни цар ни ђевојка,
 Већ у свјера слушкиња до вјјека.
 Не служим га да ми сукњу купи,
 Већ га служим да му сина љубим —
 Волим брати по баштама цв'јеће,
 Но љубити што ми срце неће.

II.

Разбоље се Јованова Јана,
 У прољеће кад цвати цвијеће,
 Кад развија зумбул и ружница.
 Зумбул с ружом лијепо мириси.
 Јадна Јана (З) Јовом Луздине;
 За Јована повучила Јана.
 Нек јој дође ил' нек јој се прође,
 Не би Ј. могла да кне умријети.
 Јсво Јани на дворове пође:
 „Душо Јано, оли пребољети?
 Или ћеш ми умријети, драга?“ —
 „Нећу теби умријети, драги,
 Већ сам боља, те ћу пребољети,
 Ако ћеш ме, драги, послушати:
 Да ми срце за тобом не вепе —
 Поведи ме твом бијелу двору.“

II.

Соко прелеће планину,
 На име зове Мујагу:
 Мујага, море Мујага,
 Оседлај коња алата,
 Да идеш цару на војску.
 Кад се цар с војске враћаше,
 Мујагу дома справљаше.
 Мујага оде пут двора,
 Обрну крајем бостана,
 У бостан драга заспала:
 Насу јој уста шећером,
 И пуне скуте бисером,
 И пуне при дукат'ма,

И пуне руке претењем.
 Када се драга разбуди,
 Сама ми собом говори :
 „Фала ми Богу једноме,
 Одкуд ми ово Бог даде :
 Да речем е је из брата —
 Брат ми је давно умаро :
 Да га је вода намела, —
 Би мене младу одн'јела ;
 Да речем да је из драгог —
 Драги је давно на војеку.

IV.

Асан ага с мајком вечераше :
 Кору хљеба и са пјата меда.
 Њему мајка ријеч говораше :
 „Асан ага да те жени мајка,
 Ни ђевојком, нити удовицом,
 Већ невјестом иза жива мужа,
 Баш кадуном Мехмед беговицом,
 Лијепа је јади је убили :
 Антун чело, јасна амаулија,
 Црне очи, тако у гаврана,
 В уста мала даром посјечена.

CRNE GORE ĐURĐE
 CRKOJEVIĆ

Скоком скочила јабука,
 Удрила граду у врата,
 Саломи врата на дворе,
 А кључаницу на троје.
 Просу се бисер из града,
 Изви се паун из неба,
 Да купи бисер под перјем.
 Завика стража из града :
 Пауне, по Богу брата !
 Не купи бисер под перјем,
 Јер су ђевојке вјерене,
 Вјерене не надомјене.

Из збирке Илије Н. Златичанина.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Нашао опанке.

Неки лукави човјек опази једног, гдје ћера добрѡг јарца, па се стапе довијати, како да украде јарца. Мислио је за дуго, док најпослијед и сми-сли. Имађаше два опанка, доста добра, па протрчи пред оног човјека, те ћераше јарца, сазује један опанак, напуни га глибом и стави га на сред пута, куда ће онај с јарцом проћи. Нађезе онај с јарцем, па, кад угледа опанак, приђе к њему, да га узме; али, кад га дохвати, повиче: пй, а... ово је гадно, па га баци. Пође напријед с јарцем, и прође још даље, а онај варалица опет пред њим сазује и други опанак и остави га чиста на сред пута. Нађезе онај с јарцем, па, кад виђе опанак чисти, а доста добри, рече: виђи, Бога ти, како је лијеп овај опанак; могах ја узети и онај, па да имам опанке; заиста ме Бог није заборавио, него је навео овуда некакву луду, те је опанке изгубио, па послије и мени од Бога би суђено овуда проћи, те сам ево нашао опанке. Свеже јарца, па се врати за онај опанак; а онај домишљан брже боље одријени јарца и узне онај опанак, па с њима побјеже у гору, те обоје добро сакри; па се опет поврати близу оног мјеста, окуда је јарца повео; док ево ти и оног несретника, ће носи нечисти опанак, који кад виђе, да нема ни јарца, ни опанка, закука и повиче: јаох мени, што ми нађе спрѡмаха! — па онај опанак баци ту, а пројури даље, да тражи, али узаман. Домишљан узме и онај опанак, па се врати к своме маљу, ће састави у једно и опанке и јарца.

Човјече! промисли се добро, да не будеш обманут и у најмањој ствари, јер су варке многостручне, а варалице препредењаџи.

Први пут обуо цревље.

Неки човјек види на неком први пут цревље, па му се то допадне и зажели и сам имати такве цревље, те запита оног, ће их је купио. Онај му право каже, те он пође у варош и поручи цревљару, да му начини једне цревље. Цревљар то и учини. Послије неколика дана дође онај човјек за цревље и почне их обувати: обује десну цревљу на лијеву ногу, а лијеву на десну, па погледа, како му пристају: изврнули му се на страну прети од ногу, као ђаволу. Не допадне му се то, па рече: „За Бога, ово не ваља ништа: виђи, како ми стоје! ја их нећу, ако их нећеш љепше направити! Цревљар се насмија, па рече: „Како си научен носити цревље, тако ти и пристају; не пристаје седло на магарца; види се, да си ово први пут обуо цревље, а мислим, да ће то бити и првом и пошљедном.“ Не ради оно, што нијеси никад гледао, док добро сазнадеш, за чем служиш и како се употребљава! — Онај човјек застиђен оде, а цревљар остаде, смијући се дивљаку.

Човјече! буди сејесан свога мјеста, шоложаја и себе, да не послужиш другијема за подругу.

Мачкова женидба.

Негђе у старом времену један мачак стасао за женидбу, па пође од куће, да тражи жену. У путу, идући сретe једну лисицу и рече јој: добро јутро, лијо! — Добра ти срећа била! одговори лисица; па га запита: А куд си кренуо, мало? — Ја, лијо, да се женим, — а ти куд си кренула? — Ја, мало, да се удајем; но најбоље, да се узмемо, — што и учине. Одоше кући лијиној и ту прву вече законаче. У јутру лисица, као млада невјеста, устаде рано по обичају, па ојде кроз гору, да што год нађе своме мужу, мачку, за јело. У путу наиђе на три дјелације, ње дијеле месо, па ће им рећи: ти, хитри вуче, ти, велики међеде и ти, ваљани вепре, све вас молим, да ми сиротици удијелите мало од тог меса, јер сам стекла, са срећом, мужа, па ми нема што бацити на брке! — Они јој рекну: доведи, лијо, тога мужа, да га видимо. — Лисица пође за мужа, а они се почну разговарати међу собом: може бити, да је то каква велика сила, но боље би било, да се ње скријемо. — Тако и учине: вепар се сакрије за крљом у шушкор, вук у шибљак, а међеде се испне на јелу. — Кад лисица дође код мачка, рече му: иди за мном, па, кад дођемо код вука, међеда и вепра, ти се накостијеш, а поскочи, као хитри вјеверац, нек се мало препану од тебе. — Кад дођу близу њих, опазе га сви, па се зачуде, какав је, како се накостијеш, како помамно скаче. У то вепар из шушња мало подигне главу, да га боље види; али му се натаче лист на око, те вепар, хотећи уклонити га, почне шушкарати. То опазе мачак, па помисли, да је миш, па скочи, те паде за њега. Вепар, мало манит, утече на једну страну, а мачак преплашен на другу. Вепар у бјежању повиче вука: бјеж', вуче, видиш ли, да погубосмо! — Вепар и вук нагну бјежати, а мачак од страха уз јелу; кад га опазе међеде, помисли, да ће сад на њега, па од страха паде под јелу вас у комаде. Лисица и мачак остане здраво и весело, једући туђи плијен.

Долази вријеме, да и највећа сила од мале сипријети и да је од ње страх подузима.

Ћорави краљ.

Неки човјек имао сина и три коња, па је често оправљао сина с коњима, те је ћиријао. Једанпут нађезе с коњма кроз неко село, ње га сретe један поп, који га запита: оли ми дати једног од тијех коња за душу твојих родитеља? — Хоћу драге воље — па му га дадне. Кад се врати кући, каже оцу, да је дао једног коња попу за душу својих родитеља. Оцу би жао, али му опрости. Други пут у неком селу сретe опет другог попа, који му заште једног коња за душу његових родитеља и за његово здравље, који му одма дадне коња. Кад се врати, каже оцу; али му отац и ово опрости. Трећи пут сретe у путу свога попа, па му поп рече: чуо сам, да ти дајеш за здравље и за душу поповима коње; а најбоље би ти било, да и мени данеш тога, јер бих те ја најбоље благословио. — Хоћу, ваистину — и дадне му га. Кад се врати кући, каже оцу, да је и трећег коња дао попу. Тада га отац прокуне: да Бог да, синко, ни стек'о, ни утек'о, док не видић ћоравог краља!

Онај се сиромаш крене, да тражи ћоравог краља и узме собом једну бизу. Много је обијао по свијету; док најпослије дође у једно село. Ту

срете једног човјека, па га запита: ђе је кућа ћоравог краља? Он му покаже, па му још рече: кад дођеш близу куће његове, ту ћеш наћи два самсона (пса), но се од њих добро чувај; ако те поћерају, бацај им по погачу, док дођеш у двор. — Пошто се примакне краљевој кући, опазае га пси, па га поћерају и изију му бизу, па опет јуриш за њим. Он им баца погачу, на коју се они мало зауставе, једући је; па опет за њим. Баца им и другу, пошљедњу погачу, те се на њу зауставе, док он ускочи у краљев двор. Кад улезе, запита га ћорави краљ: што си дошао? а он му каже, како га је проклео отац, па да је с тога дошао, да га види, — па запита краља: како би ја учино, да ме ови твоји пси познаду? — Бацаћеш им осам јутара с прозора хљеб — рече краљ — па ће те познати. — Тако и учини; док га пси добро познадоше, па замоли краља, да пође с њима у лов у планину. Какви лов?! рече краљ — имао сам ја два сина, па их је оба тамо вила бацила у јаму, па ће и тебе, ако поћеш. — Али се он тог не окане, док му год допусти. Кад дође у планину, законачи под једном јелом. Долети вила на јелу, па га запита: што си ти овђе? ко је теби рекао, да ловиш овуда? — Па ја нијесам ни питао никог, нити ћу питати — одговори јој. — Свежи те псе — настави вила — е ћу доћи код тебе. — Немам чим — одговори. Она откине двије длаке из косе, па му их баца, те их свеза. Тада слети к њему, па се одмах ухвати с њим у коштац и почну се носити. Јача би вила, те га обали, и довати плочу, да му је метне на главу. Тада се она нађе у мукама, па подвикну: еј, самсони, држ'те је! — Пси сегну тамо, амо, откину се и одиа је шчепају. Видећи се вила на муци, закрикну: Аллаху акбар! — Аллаху акбар! шта — год хоћеш! Он викне на псе, те је оставе, па јој рече: дај ми два сина ћоравог краља. Вила плочу подигне, те опрости таме њих и све оне, које је била ту затворила. Онај се крене к двору краљевом, водећи му синове, за које му краљ даде доста блага. Онај се врати се код својих родитеља, који га радо дочекају.

Баца добро и у јаму, неће погинути.

Поштеном и праведном Бог свуда и свагда помаже и не заборавља га ниједног вијека његова. Он га штити и брани, Он се стара за њега.

Момче и царева кћер.

Један човјек имађаше два сина, који се подијеле. Млађи ће син рећи оцу: сад ја, оче, не могу, да живим, јер ми је мало дошло од оставштине (очевине); него ме благослови, е хоћу, да идем некуд по бијелом свијету. — Хоћу — рече отац, и благослови га, му рече: иду некуд тамо, да гледају шћер цареву, па је не може нико виђети; но хајде и ти, да'ко те срећа послужи, да је видиш — можда би ти боље било. С те стопе се крене на пут; у путу срете циганина, која га запита: куд си кренуо? — Ја, да гледам шћер цареву — одговори му момак. — Е, луд ли си — рече мајстор — ја са исуку'о на наковању сто и педесет гроша и сваку сам потрошио, а нијесам је могао виђети — па даље продужи, питајући: колико имаш пара? — Немам више, но десет гроша, што ми је дао отац у кретању — одговори момак. — Па дај, да идемо заједно — рече циганин — па ћу гредом (успут) ковати и израђивати пара. — Па ја хоћу — рече момак, и поврате се к царевуј шћери заједно. Близу града царева нађу једно Туре, ђе чува јагњад, и у јагњадима бијаше један Гољак (црни шиљег)

запетијех роеова. Рече Циганин Турету: дај ми продај овог црног шиљега. Хоћу — рече Туре — све без оца и мајке продати за паре; и прода им за десет гроша. Тада циганин одере жива шиљега до за роговима, па га почну оба јести устима, а јадни Гољак се све једноман (непрестано) копрцаше. Ђе чуда, изиде из града и мало и велико, да гледају чудо још невиђено. У томе и царава шћер отвори прозор од одаје (собе) да их гледа, шта раде. Опazi је циганин, па рече момчету: гледај сад на прозор, ето је! Момче погледа и виђе је. Цареву шћер ово сасвим зачуди, па нареди слушкињама, да их оба дозову код ње. Пошто дођу, донесе им се вечера и ожице, да с њима једу; али они не шћену ожицама, него онако у стима без руку. Више су дана ту били; док најпоследњи се царава шћер заволи у оно момче, те га и узме за мужа.

Много вриједи очев благослов! Благослов очев прати те до смрти, само ако будеш поштено и побожно живио и стопама његових савјета одио.

Калуђер и слуга

Један калуђер са својом слугом пође у крађу, те украде једном козару јарца, којег доведу к својој кући, и закољу га; сасијеку мяса и наставе над ватром у котлоу, да се вари. БУДЕ вријеме летурђије, те калуђер пође, да одслужи летурђију, а слуга остаде, да вари мясо. У то дође онај чобанин код куће калуђерове и нађе од његовог јарца ноге и рогове, па, зачуђен, запита слугу калуђерову: од куда су овђе ноге и рогови од мога јарца? — Слуга му одговори, да су га купили за паре, па чији је био, да је био. Тада ће рећи козар: као што сте ви купили овога јарца за паре, тако ћу ја онога коња калуђерова платити — оде у подрум, изведе коња и одведе га, па рече: кад ми онога јарца доведете, тада ћу ви дати коња. — Слуга калуђеров пође у цркву, да каже калуђеру, како им је онај козар повео коња за јарца. Кад улезе у цркву, опази га калуђер, који није могао дочекати, док се сврши летурђија, да једе мяса, па се стане довијати, како би питао слугу, је ли се мясо сварило, а да се не осјети остали народ; те ће рећи: ђаче, ђаче, ђачуштини, варили се оно вареније... штеније?! — Слуга му на то одговори: оче, оче. дође они, што је било његово оно пѐсѐ... и одведе оно наше велико хийи... за оно његово мало пѐсѐ...

Своје чувај, а туђе не дирај!

Много ти је Бурнина свадба и обоје поклада. Често пута измајство рисана скромности крије највече лукаштво и злочинство, због чега није упуштено цијенивши луде по изгледу и језику, него по срцу и дјелу.

Андреја Јовићевић, учитељ.

НАРОДНЕ ИГРЕ.

Бика.

Одаберу сељани једно мјесто, гдје ће се играти; пошто се окупе на то одређено мјесто, посиједају, воде разговор које ће се игре играти и одреде игру „бика“. Пошто су игру одредили, онда изаберу кутњег старјешину, а једну бабу грбаву одреде, да иде за говедима, обуку је у прљавим хаљинама и дадну јој штап. Домаћин кутњи баби, као пастиру говеди, рече: „Много је, бабе, ових говеди, а сво се примиче већ и зима; боље би било да неке убијемо, а неке да продамо, јер се бојим да нам пшћа не мањка, а изабраћемо од њих која су најгора. Баба говори: „Хајдемо, синко, душе ми“. Домаћин кутњи узе бабу са собом, отидоше да изаберу од говеди. Кад дођоше на првог, домаћин рече: „Овај је слаб у животу не вриједи више за бика — да га убијемо“. Баба одобри. Отидоше на другога, баба се пожали да је махнит за туђим говедима, они га одреде за сјекиру, али баби као пастиру жао јој би да га убију па рече: „Не синко за Бога, овај је млад, продајте га“. Отидоше на трећег, који је дебеле шије, здрав, баба за њега говори: „Синко, овога да оставимо за бика, јер ће бити њему слична“. Тако и ураде.

Сад прелазе на краве; долазе на прву, пипљу је, гледају јој зубе, али је мршава, крњорога, без зуба, домаћин говори баби: „Шта ћемо, баба, од ове, мршава је, без зуба, нити ваља за припашу, нити ваља за убити, ни продати; али ћемо је убити и бацити псима. Баба дошла већ до плача, моли и куми говорећи: „Не, синко, јер ја их познајем боље него сви ви, а видиш ли каква је? А кад јој се дадне подмуге и мало се боље држи од ових, а још дадне је још једну од ове, онда се баба за припашу од свијех овдје што су“. Прелазе на другу и то јаловицу, али и прије но су дошли до ње виче баба: „Мичи ми се са очију, кржавица је изјела, и до сада сам се залуду мучила“. Прелазе на трећу, пита домаћин: „Каква је ова јаловица? Баба одговара: „Синко, већ видиш на њу, да је добра и лијена за припашу; ова је од оне јелуље крњороге, безубе, те хоћаше да је убијеш и бацаш псима. Пошто су све пријешли, оне које су одредили за сјекиру, продају и бију; а оне, које су оставили за припашу, састављају и чувају, да им је виша корист од петих.

Које село знаш.

Окупи се неколико дјецe, изаберу једног најстаријег између њих за судију, који свакојег пита редом: „знаш ли које село?“ Упитани казује које село зна, па тако даље пита другог и трећег и т. д. па, ако би казао који једно село, од оних, што су већ споменута, онда му узима кацу, или ма што било. Тако све непрестано, док не остане један најзадњи, који није погријешно. Овај узме све ствари од оних, који су погријешили, па пита судију, којег су отприје изабрали, какву казну заслужује ова? што рече судија, ваља да изврши онај, чија је капица.

Гуте.

Одредe се двојица, узму по један штап, па сједну на сред куће један од другога подалеко. Тада дође један човјек, узме штапове и једноме и

другоме привезе штапове испод кољена, добро прикупе ноге к себи, а руке примакну до лактова испод штапова и тврдо их увезу да никуд не могу макнути. Пошто су све свршили, онда се примакну један ка другоме само толико, да могу дотицати један другога претима од ногу; онда се гурају и гледају који ће којега превалити; гурају се дуже или краће времена, т. ј. док се један од њих не превали, онај други гони га, док му се не досади, а онај, која падне, врло је ријетко случајева, да се може пошље сам исправити.

„Висигаћа“.

Одред се неколико дјече и то по двојица, па се носе и то овако: онеме, што га носи свој друг, обрну главу низ леђа доље до ниже паса свога друга, а ноге му привезу за главу свога друга. Пошто их тако утврде, онда онај што носи иде од једног до другога и клања, док му се не досади и тако наизмјенице, док се сви издовоље.

Прибрао Илија Лопичић, ученик Бог.-Учит. школе.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Из Словенског Прага, уз писмену позивницу на свечану прославу, коју приређују браћа Чеси чувеном свом историку Палацком, добили смо и шљедећи позив:

Браћо Словени!

Дне 14 јуна ове године биће управо 100 година, како се у малом моравском сеоцу, у Ходславицама, родио славни повјесничар чески *Фрањо Палацки*, кога је захвални народ чески с правом назвао „оцем народа.“

Успомена та побуђује у срцима свих Чеха дубоки осјећај захвалности према човјеку, о којег рад, настојање и знање ослања се у историји чешкој велезнаменити чин нашега народнога препорода и ослобођења из бескрајне биједи душевне и материјалне, у коју су увиде чешки народ тешке непогоде од двјеста година. Тин тај твори моћан прелаз из тешког понижења и свеопћег упадка у живот нов, снажан и здрав, који је обухватио све племените тежње човјечанске.

Велики тај догађај, препород чешкога народа и повратак његов на достојан живот, у својем почетку и даљем развоју великом чести јест дјело *Фрање Палацкога*, који је обдарен великим духом, вођен врућем љубављу прама народу свом, неуморном марљивошћу из дубина заборави изнесао на видик драгоцијено благо прошлих догађаја своје домовине и у опсежном повјесничком дјелу приказао негдашњу моћ и знаменитост чешке државе у самом срцу Европе лежеће.

Монументалним дјелом тим оповрграо је лажи, које су се зло јерно шириле, освјетлио је знаменити уплив народа чешкога на политички живот, развој културе и ослобођење људства, образложио право његово на неодвисан живот и самостално мјесто међу савременим просвијетљеним народима и подао малаксалим већ срцима нове снаге и одушевљења за борбу око части и битка народног.

У тешком многољетном том боју поставио се *Фрањо Палацки* на чело свим бојовницима, својом политичком мудрошћу, мужевном одважношћу и ријетком прозирношћу крчио је пут народу чешком свладавајућ стотине запријека, док му није учврстио положај и изнио тачни његов политички програм, који је путио к слободи цијелога човјечанства. Знанствени и политички свој рад ударио је широком словенском становништу и дао тим моћну побуду к узајамном зближењу словенских племена, које зближење јасно се показало за знамените скупштине аустријских Словена, која се обдржавала у Прагу 1848 и „на којој“, према резолуцији те скупштине,

„по први пут, од како нас повијест познаје, раширени чланови великог дјела словенског састали се у великом броју из далеких крајева, да упознавши се као браћа посавјетују се с заједничким својим пословима и да се сложе, како да прибаве својој народности у Аустрији потпуно признање истог права и држави, које ужива њемачки и мађарски народ, ослањајући се при том на моћну потпору, која за добро право у сваком слободном срцу избије.“

Фрањо Палацки био је и за цијело по столећа вођом душевног развоја чешкога, а својом „Историјом народа чешкога“ и другим историјским радњама, издавањем „Старих љетописа чешких,“ „Архива чешкога,“ оснотком и равнањем „Чешке Матице“ те својим радњама у чешком Музеју — прибавио је себи неумрлих заслуга за свој народ.

Вијеће краљевскога главнога града Прага, у којем је живио, радно и његовим почасним чланом био, осјећајући више него ико дужност подати заслужену почаст успомени великога Чеха, закључило је прославити стогодишњицу рођења Фрање Палацкога великом прославом, достојном њега и народа, прославом, која би, спојена с полагањем темељног камена споменику, оставила вјечну успомену будућим вјековима.

У ту сврху позвало је вијеће градеко уз учествовање околишних градова потписани одбор за прославу, да ту велечасну задаћу изврши.

Дани прославе у Прагу одређени су на 18., 19. и 20. јуна (по новом). Зовемо к том достојном изљеву зафалности чешкога народа прама његовом васкрснителиу сву драгу браћу по широким словенским лузима да дођу и да с нама прославе успомену великога Чеха и Словена а тим и успомену пробуђења националног народа и словенске мисли.

Отварамо Ваши Врхот и једно наручје своје и зовемо Вас гостољубивом свом огњишту краљевски и латински словенски Праг кличући Вам у сусрет срдачни

На здар! CRNOJEVIĆ

Дано у Прагу, дне 10. марта 1898.

Одбор за прославу стогодишњице рођења Фрање Палацкога у Прагу.

(Шљедује више потписа.)

Накладом Српске Дубровачке Штампариије у фином издању изашле су Дубровачке Елегије Луја кнеза Војновића.

У књизи има петнајест Елегија: на Данчама, Двор, Свети Влахо, Ловрјенац, Пенатур, Минчета, Госпа од Милосрђа, на Михаљу, испод Лазара (1891), На Вјелилу, Новембар, на Локруму (1873), Хумске воде (мај 1881), Шуљ, Statuit rexit luget. Од њих су двије: На „Данчама“ и „Ловрјенац“ изашле у Војислављевој споменици као поздрав Дубровника ејени младога србијанскога Барда. Остале су печатане биле у „Бранкову Колу“, а неке одатле прештампане у „Дубровнику.“ На крају књиге има неколико билежјака, које тумаче неке називе.

У књизи има ова посвета: „Manibus carrisimae et amantissimae aviae Christiinae de Serragli nepos memor L. c. V.“

Академска премија. Наш млади професор Гимназије и Богословско-учитељске школе, Г. Лазо Ђ. Поповић, награђен је од савјета кијевске Духовне Академије *са сто двадесет и шест рубаља*, за своју академску дисертацију „Черногорске владике сь конца XIX-ог о столѣтја“ — премију Митрополита Макарија. — Веома је похвално и достојно признања од стране свију љубитеља српске књиге, кад је кадар наш горштак коракнути и издржати конкурсе међу многим колегама руским. Ми му од свег срца честитамо и желимо, да и даље продужи како у историјској области наше домовине, којој је и тако успјешни труд, тако уопште посветио на иностраном пољу науке.

„Н Е В Е С И Њ Е“ лист за политику и књижевност с Божјом помоћу почео је излазити 6 маја с врло замашном идејом, да, попут невеселјске пушке, наговјести поробљеној браћи скоро ускренуће, а за то јој наглашује бодар дух, зракасто обвијен симболом четирију писмена српских, која се читају: *Сама слога Србина спасава*. Честитамо браћи Оногошцима на лијеном предузећу и кличемо им: с Богом почели, а с Богом дочели!...

Скоро се преселио у вјечност на Црнојевића Ријечи и ако сиромашни, но зато поштени грађанин **Никола Ђ. Бастаћ**. Нека не буде чудновато никоме од поштованих читалаца, ако напоменем, да је покојни Никола показао довољан дар опјевања славе свог народа у гусларском размјеру стиха и изнио у својим „*Мач и Гусле*“ лијепе грађе за нашу ратну историју, јер је свуда лично, у редове обичних војника, учествовао.

Не гледајући на то, што његовим пјесмама досуђују сумњиву објективност, и ако се не истаче бољи, да то усаврши — покојник је лијепу услугу учинио, далеко вишу, него би се могло од њега очекивати, поред онако тешких околности, у којима је, сиромах, кубурио.

Бог да га прости и помилује!...

О д г о в о р у р е д н и ш т в а .

Госп. В. И. Ђ. Сењ. Примιο сам послато. Е па шта ће се? — Критика је наша уопште веома заједљива. Погдје-кад критичар окрене очи само на име писца, па вам даље и не чита, а већ је створио објективни бајаги суд: „не ваља ништа.“ Нек вас ништа то у писању не смета, него пишите, пјевајте роду свом, до сретнијих дана. Пуштите машти крила, а срцу полета, држећи се правила узор пјесника, ког сте сами поставили овако :

Нека узор-пјесник прије свега
Има доста знања свеопћега;
Нек' о свему бистар суд имаде
И правила естетична знаде.

Нека чувство родољубна жара
Груди узор-пјесника разгара,
Крај његова пјесничкога дара,
Груди младим дјелињега мара.

Узор-пјесник нека кринке скида
И све оне вериге раскида,
Које златну сапицу слободу
И пут прјече роду к препороду.

Узор-пјесник нек на уму има:
Вјеран бити добрим назорима,
Па јуначки устрајат' у томе
И народу користити своме.

Са „злочестим“ у вјечитој борби,
Са „добрајем“ у устрајној творби,
Без душевног страха и прекора —
Таки узор-пјесник бити мора!

